

Aquest adverb s'ha extret de l'enunciat *Potser vindrà* del *Qüestionari*; per al seu tractament sintàctic, veg. mapa 1557.

La idea que “denota la possibilitat del que es diu” (*DIEC*) s'expressava en cat. ant. per *possiblement*, *per ventura*, *poder*, *pot-se-fer*, dels quals només aquest darrer no ha deixat descendents. *Per ventura* és una locució en què *ventura* (< VENTURA ‘les coses que han de venir’) ja es documenta al s. XIII, com la mateixa locució, freqüent en mall. (Figuera, 1840), que coneix la var. *pentura* 74, 76, 77, amb grau zero anòmal de *ventura*, *potser* a partir de *per aventura* on la -v- intervocàlica podia ser més sensible a la desaparició. *Poder* (s. XIII) és l'infinitiu adverbialitzat (< llat. vg. *PŌTERE), cas semblant al ross. i oc. *tornar* ‘novament, de nou’; es pronuncia amb *e* tancada (*pod[e]r*), en comptes de [ɛ] com li correspondria (*pod[ɛ]r* 121), per atracció de *potser* o de l'antic *pot-se-fer*; avui ocupa una gran part del cat. central, considerat per Coromines “popularisme molt vulgar” (*DECat*). No falten equivalents perifràstics amb el nucli *poder* en forma flexiva: *podia ser que* 163, 177, *podria ser que* 45, 117, 157, 166, *poguera ser que* 187; *puga que* 190.

L'adverbi més estès és *potser* (cf. fr. *peut-être*, oc. *pot-estre*), compost de *pot*, persona 3 del present d'indicatiu de *poder*, i *ser*, forma reduïda de *esser* (< llat. vg. ĒSSĒRE, cl. ĒSSE), amb consciència de composició, visible en bon nombre de resultats en el context *pot ser que* (*vingui, vinga*) o *pot esser que* 79; var. [pos'e] 100, 115, 189, 190, amb simplificació del grup -ts- en -s-, freqüent en val.; *po[t]er* 147, 154, 159, 171, amb palatalització del grup -ts-. *Possiblement*, que no hem enregistrat en les nostres enquestes, ja apareix al s. XIII (var. *possibolment*); aquestes formes substitueixen eventualment el concepte ‘potser’, arribades amb la idea de ‘possibilitat, probabilitat’, com l'adjectiu [és] *probable que* 15 o l'adverbi *segurament que* 95 (desviació cap a un sentit dubitatiu de ‘amb seguretat’). *Belleu* (var. *billeu* 7, per assimilació de [ə] a la palatal), del ross., doc. al s. XIII, és pres de l'oc. *benleu* (R. Lull), *leu* ‘lleuger’ → ‘fàcilment’, amb adaptació de l- a palatal, una llei universal del cat.; des del s. XIX és usat freqüentment pels escriptors rossellonesos (Saisset, Caseponce, Llàcia Bartre, ap. Verdager, 2002).

Són locucions de menys extensió: *tal vegada* (var. *tal vegà* 152), compost de *tal* i *vegada*, aquest, com a substantiu, documentat des del s. XI i avui molt estès (veg. *PALDC*, III, mapa 389); en canvi, com a locució, només s'ha registrat en men., mall. (“*Per ventura: tâl*

vegâda”, Figuera, 1840) i val. (*tal vegà*, Ros, 1764 i Escrig, 1851); Coromines el considera un mot “poc castís i bastant equívoc” (*DECat*), probablement calc del cast. *tal vez*, com ho és també *tal volta* 118, 187, 188, “poc segur el caràcter genuí” (*DECat*), i com igualment té la mateixa procedència *a lo millor* (*millor* < *mellor* < MELIÖRE), amb les var. *al millor* 88, 90, *lo millor* 18, *a millor* 149 i *a la millor* 61, 97, 99, 109, 112, 120, 125, 141, aquesta força estesa, amb centralització de *lo* > [la], [lə] (cf. Veny, 1999 c); Coromines la considera entre les “locucions poc nostres”, “menys castissa que *si molt convé*”, “dita molt catalana” (*DECat*), que no apareix en els nostres materials.

Quissà (*quissà si* 70) és indiscutiblement una adaptació del cast. *quizá*, reducció de l'ant. *quiçab* (*quiçabe*), alteració de *qui sabe* (veg. la primera fase en el cat. *qui sap* [si] 20, 57, 64, 103, 113, 114, 119, 147; var. *qui[θ]à* 87, 139, *quissàs* 119, 131, 135, 156, 173, 186-188 [← cast. *quizás*]). El mot és particularment viu en val. mer. i eiv., on, tot i que, segons el *DECat*, “ha fet massa estralls”, conviu amb *pot ser que*; coneix doc. des del s. XVI: “*Quiçà*. Forsitan, fortassis, forsit” apareix en Busa-Nebrija (1507), sense que sigui una translació de l'original llatí-castellà de Nebrija (1492) on llegim “Fors. Adverbium por *por aventura*; forsan, adverbium por aquello mesmo; Forsitan, etc.”, *potser* indicatiu d'un cert ús, com es pot deduir de l'entrada que en fa Lacavalleria, 1696, amb exemples: “*Quissà*, per ventura [...] *Quissà vos no sabeu axó*. [...] *Quissà vos no me comprenéu* [...]”.

L'alg. *forsis* 85 (pron. [f'oltsis]) és un manlleu al sard *fòrsis* (< llat. FORSIT < FORS SIT AN).

També trobem construccions sintàctiques amb subordinada introduïda amb *si* (*a veure si* 55, *vorem si* 175; *no sabem si* 122) o amb *que* (*sembla que* 55, *és fàcil que* 156); notem encara *lo regular* 148.

Geogràficament els lexemes més estesos són *poder*, *belleu* i *potser*, amb documentació antiga (el darrer, sota els components separats, *pot ser*), com *per ventura*, relegat avui al mall., com l'anterior *belleu* lligat des d'antic al ross. La influència externa es nota en unitats diverses: *a lo millor*, dispersa aquí i allà; *tal volta*, de localitats valencianes, com *quissà*, present també en eivissenc (les tres unitats, manlleus al cast.); *forsis*, de l'alg., pres del sard.

Són mots normatius *potser*, des del *DOrt*, 1917; *per ventura*, *probablement*, des del *DGI*, 1932; *tal vegada*, *segurament*, *poder* (“popular”), des del *DIEC*, 1995; *tal volta*, *belleu*, aquest proposat per a l'àmbit restringit ross., des de la *PEOLC Lèxic* (pàg. 65, 258 i 363).